

Олександр Андрійович ЗАХАРЧУК
Аспірант кафедри філософії,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
пр. Науки, 72, Дніпро, 49010, Україна
E-mail: oleksandr.zakh@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6856-368X>

Oleksandr ZAKHARCHUK
PhD student of the Department of Philosophy,
Oles Honchar Dnipro National University,
Nauka Ave., 72, Dnipro,
49010, Ukraine

УДК 177.61

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ПОГЛЯДІВ ДІТРИХА ФОН ГІЛЬДЕБРАНДА НА СІМ'Ю ТА ШЛЮБ: ЦІННОСТІ ЯК ПОНАДАКТУАЛЬНІ ЗНАННЯ

Received 27 May 2024; revised 24 June 2024; accepted 29 June 2024

DOI: 10.15421/352413

Анотація

Розглядається філософське підґрунтя поглядів Дітріха фон Гільдебранда на подружню любов, сім'ю та шлюб. Зокрема, аналізуються його ключові епістемологічні та аксіологічні ідеї. Концепція сім'ї та шлюбу Гільдебранда витікає з його релігійних переконань та філософських поглядів. Для розуміння концепції сім'ї та шлюбу необхідно розглядати її в контексті гносеологічних, аксіологічних, феноменологічних та персоналістичних засад філософських поглядів Гільдебранда. Філософські пошуки Гільдебранда безпосередньо пов'язані з його релігійним світоглядом і виступають як його раціональне обґрунтування. Важливу роль в цьому обґрунтуванні відіграє епістемологія та аксіологія. Особливу увагу він приділяв понадактуальним знанням. Понадактуальні знання у Гільдебранда безпосередньо пов'язані з поняттям цінності. Гільдебранд відводить проблемі цінностей і моральних цінностей, зокрема, центральне місце у філософській свідомості.

Ключові слова: *Дітріх фон Гільдебранд, епістемологія, аксіологія, цінності, подружжя любов.*

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF DIETRICH VON HILDEBRAND'S VIEWS ON FAMILY AND MARRIAGE: VALUES AS SUPERACTUAL KNOWLEDGE

Abstract

The philosophical basis of Dietrich von Hildebrand's views on conjugal love, family and marriage is considered. In particular, his key epistemological and axiological ideas are analyzed.

Dietrich von Hildebrand was a leading philosopher of the realist phenomenological and personalist directions, who worked in all major branches of philosophy, including ethics, metaphysics, epistemology, philosophical anthropology, social philosophy, and aesthetics.

Hildebrand's concept of family and marriage stems from his religious beliefs and philosophical views. To understand the concept of family and marriage, it is necessary to consider it in the context of the epistemological, axiological, phenomenological and personalistic foundations of Hildebrand's philosophical views. Philosophical searches of Hildebrand are carried out in a certain connection with Catholic theology. It is latently present in his logic, views and beliefs. Hildebrand's teaching is a constructive attempt to overcome existential pessimism and tragedy, when the awareness of the fragility of life gives rise to the understanding of being as a value.

Philosophical searches of Hildebrand are directly related to his religious worldview and act as his rational justification. Epistemology and axiology play a special role in this justification. He paid special attention to superactual knowledge. Hildebrand's superactual knowledge is directly related to the concept of value. Hildebrand assigns the problem of values and moral values, in particular, a central place in philosophical consciousness.

Hildebrand's epistemological and axiological views, along with his religious beliefs, underlie his views on sexual love, family and marriage. Hildebrand points to the superactual character of such personal attitudes as faith or love and emphasizes the importance of their superactual existence for the meaningfulness and integrity of an individual's life.

Keywords: *Dietrich von Hildebrand, epistemology, axiology, values, conjugal love.*

Постановка проблеми.

Дітріх фон Гільдебранд – відомий європейській філософ і католицький богослов ХХ ст. Він був провідним філософом реалістичного феноменологічного та персоналістичного напрямів, творив у всіх основних галузях філософії, включаючи етику, метафізику, гносеологію, філософську антропологію, соціальну філософію та естетику.

Д. фон Гільдебранд зробив плідний внесок у переосмислення подружньої любові, сім'ї та шлюбу в контексті модернізації католицької релігійно-культурної традиції ХХ століття [Шаталович, О., Шаталович, І. 2022]. Ця тема стає особливо актуальною в сучасних умовах, коли, як констатував папа Франциск II, виявляються «численні ознаки кризи подружжя» [Апостольське післясинодальне повчання 2016: 5]. Для розуміння концепції сім'ї та шлюбу Гільдебранда необхідно розглядати її в контексті його релігійних переконань а також гносеологічних, аксіологічних, феноменологічних та персоналістичних засад філософських поглядів.

Аналіз досліджень і публікацій.

Про інтерес до творчості Д.Гільдебранда свідчать регулярні перевидання його творів, а також значна кількість досліджень, присвячених його творчості. Тут в першу чергу слід назвати діяльність заснованого Дж.Ф.Кросбі «Hildebrand project», котрий публікує праці Гільдебранда, проводить конференції, школи та семінари, присвячені його творчій спадщині [Hildebrand project 2024]. Серед дослідників творчості Гільдебранда варто виділити J.F.Crosby, P.Premoli de Marchi, M.Cajthalm, J.M.Müller, E.Pentin та інші [Crosby 2002, 2012; Premoli de Marchi 2022; Cajthalm 2018; Müller 2019; Pentin 2010].

В Україні творчість Д. фон Гільдебранда стала відома зацікавленим читачам завдяки перекладу кількох його творів, здійснених науковцями Українського католицького університету. З українських авторів, які досліджували філософський спадок Гільдебранда можна назвати Т.Добко, К.С.Рассудіну, О.Шаталовича, І.Шаталович [Добко 2008, 2013; Рассудіна 2020; Шаталович О., Шаталович І. 2022]. Та в цілому можна погодитися з думкою

О.Шаталовича і І.Шаталович, що провідні ідеї Д.Гільдебранда у вітчизняній літературі досліджені недостатньо повно [Шаталович, О., Шаталович, І. 2022].

Мета даної роботи: розкрити філософське підґрунтя поглядів Дітріха фон Гільдебранда на подружню любов, сім'ю та шлюб; зокрема, проаналізувати ключові епістемологічні та аксіологічні ідеї мислителя.

Виклад основного матеріалу.

Будучи католицьким богословом, фон Гільдебранд надає особливого значення місцю релігії в житті людини та суспільства. Філософські пошуки Гільдебранда здійснюються в певному зв'язку з католицьким богослов'ям. Воно підспудно присутнє в його логіці, поглядах та переконаннях. Можна сказати, що йому притаманне сполучення богослов'я і філософії. Так, у трактаті «Що таке філософія?» [Гільдебранд 2008], присвяченому «реабілітації філософії», автор розробляє виключно філософську епістемологію і не займається власне богословськими питаннями. Проте, богословська реальність специфічним чином наявна на сторінках даної книги, утворюючи спільно з філософськими конструкціями певну загальну структуру «істинного пізнання». Гільдебранд вважає справжнім і єдиним предметом філософії буття, істину, пізнання, простір, час, людину, справедливість, несправедливість, число, любов, волю і багато іншого. Щодо таких сутностей, як буття, істина, справедливість, любов, він наголошує, що Бог втілює їх у Собі остільки, оскільки Він Сам є абсолютне буття, абсолютна істина, абсолютна справедливість та нескінченна любов. В іншій роботі – «Етиці» – він прямо пише, що необхідною попередньою умовою досягнення широкого філософського усвідомлення моральних даностей, тобто філософського знання, котре включає в себе явне, повністю усвідомлене осягнення цих даностей, є сумлінне слідування моральному досвіду, етичним даностям нашого повсякденного життя, великої літератури, життя святих, Літургії Святої Церкви і, перш за все, Святого Письма [Гільдебранд 2002]. В області онтології він визнавав унікальний статус Церкви, яка не може бути редукована до будь-якої

іншої соціальної реальності. Як зазначає один з його послідовників Дж.Ф.Кросбі, Дітріх фон Гільдебранд був рідкісним філософом: він був не просто мислителем, який прагнув сформулювати істину, – він був також свідком, котрий свідчив про істину [Crosby 2012]. Папа Пій XII називав його «церковним учителем ХХ століття». Папа Бенедикт XVI високо оцінював праці Гільдебранда: «Я особисто переконаний, якщо коли-небудь в майбутньому буде написана інтелектуальна історія Католицької церкви в двадцятому столітті, ім'я Дітріха фон Гільдебранда буде найпомітнішим серед діячів нашого часу» [Цит. по: Couche 2021].

Християнсько-католицький пафос і нетерпимість до інших форм моральності певним чином обмежують вчення Гільдебранда, однак, його концепція проблеми «цінність і буття», аналіз змісту моральних цінностей, безумовно, представляють величезний інтерес і цінність для аксіології і філософії. Вчення Д.Гільдебранда є конструктивною спробою подолання екзистенціального песимізму і трагізму, коли усвідомлення крихкості життя породжує осмислення буття як цінності.

Гільдебранд поєднував традиційну для середньовічного і постриденського католицизму схоластичну філософію з феноменологічним методом. При цьому він рішуче виступав проти гуссерліанського крайнього феноменалізму (котрий походив з трансценденталізму Канта). Гільдебранд виступав проти трансцендентально-ідеалістичного напряму в феноменології Гуссерля, згідно з яким значення всіх об'єктів визначається свідомістю суб'єкта. Гільдебранд підтримував реалістичну версію феноменології. Теорія пізнання дозволяє віднести Гільдебранда до числа феноменологів-реалістів, а саме до групи ранніх учнів Гуссерля, які підхопили заклик «повернутися до самих речей», виражений в логічних дослідженнях, і перетворили його в своє основне філософське покликання.

Гільдебранд однозначно заявляє, що існування зовнішнього світу безсумнівне, його пізнання засноване на адекватності об'єктів і результатів пізнання, а акт пізнання не передбачає створення, конструювання якихось

особливих об'єктів, що відрізняються від речей пізнаваного світу; мова може йти тільки про проникнення в пізнаваний предмет (позиція, що знаходиться в повній відповідності зі схоластичною гносеологією, наприклад, в томістському її варіанті).

Епістемологічним питанням Дітріх фон Гільдебранд приділяв особливу увагу. Це визначається тією фундаментальною роллю, яку знання відіграють в житті людської особистості. Він вважав, що саме знання, котрі обумовлюють унікальну здатність окремої людини брати участь в існуванні всього іншого світу, є основою всього нашого духовного життя. Епістемологічні погляди будь-якого філософа визначаються його ставленням до релігії, її місця та значення в житті людини.

Характер та зміст пізнавальних процесів визначаються ставленням до зовнішнього світу, до реальності. Гільдебранд прослідковує прояви релятивізму протягом всієї історії філософії – починаючи з софістів. В сучасному інтелектуальному середовищі релятивізм займає міцні позиції. Проблеми релятивізму сьогодні як і раніше актуальні і не тільки тому, що вони постійно «відроджуються з попелу», а й тому, що виходять з нового джерела – постмодерністських підходів, котрі широко проникають і в епістемологію. Постмодернізм ставить під питання основоположні опозиції видимості та справжньої дійсності, суб'єктивної думки та об'єктивного знання, відбувається зрівнювання в правах реального та уявного. І у зв'язку з цим говорять про «зникнення реальності» у її класичному розумінні та заміну цієї категорії комбінаціями різних культурних текстів та мовних ігор. Гільдебранд виступає з послідовною критикою різноманітних форм позитивістської і релятивістської філософії, в першу чергу логічного позитивізму, семантики, емпіричного сенсуалізму тощо. Оголошення війни всім видам релятивізму він вважав великою і своєчасною задачею.

Гільдебранд прагне дослідити феноменологію пізнання. Феноменології притаманно підкреслення екзистенціального, безпосереднього, інтуїтивного контакту з об'єктом – на протипагу абстрагуванню або маніпулюванню поняттями. Для Гільдебранда

феноменологія була, перш за все, рішучим протистоянням редукціонізму. Він характеризує пізнання у феноменологічному ключі, надає знанню статус основоположної феноменологічної даності, вважає, що знання як таке є актом свідомості, який не може бути зведений ні до чого іншого. Пізнання в силу своєї необхідної сутності є усвідомленим і сприйнятливим актом. Для Гільдебранда пізнання – це усвідомлена участь у житті світу.

Гільдебранд підкреслює, що в процесі пізнання маємо справу не з реальністю самою по собі, а з реальністю, що складається за участю свідомості. «Пізнання є цілковито неповторним контактом, коли одне суще торкається іншого і нематеріально ним володіє. ... Пізнання у широкому розумінні – це унікальний контакт з об'єктом, який може здійснити лише духовна істота і який не має нічого спільного з будь-яким реальним творенням його буття» [Гільдебранд 2008: 34-35]. Пізнання не є чисто пасивним. У пізнанні є активний елемент, що полягає в ментальному «зануренні» в об'єкт. Це «занурення» в об'єкт є інтелектуальним проникненням в нього. Таким чином, хоча об'єкт дійсно розкриває себе суб'єкту, свідомість активно співпрацює з саморозкриттям об'єкта. Знання, в цьому сенсі, – це ментальне володіння об'єктом, свідома участь в бутті об'єкта. «Знання включає в себе стосунок між нами і об'єктом» [Гільдебранд 2008: 48]. Сенс пізнання в тому, що об'єкт схоплюється особистістю. «Я інтенціонально долучаюся до буття сприйманого об'єкта, який з необхідністю постає переді мною як даність» [Гільдебранд 2002]. При цьому суб'єктивне в пізнанні може не суперечити об'єктивному.

Гільдебранд наголошував: пізнання – це, по суті, «сприйняття». Будь-яке тлумачення пізнання як інтелектуального «виробництва» ігнорує його справжню сутність [Гільдебранд 2008: 35]. Сенс пізнання полягає в тому, що об'єкт як такий схоплюється особистістю, сприймається і розуміється, що він розкриває своє буття перед духовним поглядом. Використовуючи цей феноменологічний метод, він зосереджував увагу на пояснювальних, причинно-наслідкових чи абстрактних теоріях, що стосуються того, що ми переживаємо, щоб

досягти «екзистенційного контакту з дійсністю» і «живої повноти й аромату сущого», а також «віддати належне якійсь природі предмета» [Гільдебранд 2008: 224].

Метою цього методу є пряме, інтуїтивне сприйняття реальних предметів. Гільдебранд приділяє особливу увагу переживанню сутностей, тобто необхідної єдності змісту, наприклад, яка природа трикутника, яка природа червоного кольору, або що таке справедливість. Він також використовує цей метод, щоб показати, як ми можемо безпосередньо аналізувати всілякі реальні явища, включаючи людей, організми, твори мистецтва та спільноти. На відміну від ідеалістичної феноменології Гуссерля, філософська психологія Гільдебранда фокусується на тому, як реальні предмети здаються внутрішньо значущими і наповнюють своїм змістом наші акти сприйняття, а не на тому, як наші дії надають їм сенс.

Феноменологія – це метод, який дозволяє очистити досвід від упереджень, наївності та передчасної систематизації, щоб отримати філософські знання про необхідні сутності та засновані на них закони. Хоча воно базується на практичному досвіді, це точне знання. Для Гільдебранда воно виходить за рамки емпіричного знання і, отже, є апіорним. Метафізичне дослідження використовує саме це знання про сутності. Наприклад, ми можемо виходити з повсякденного досвіду, щоб розрізнити суттєві та випадкові аспекти людської особистості, але коли ми зосереджуємось на сутності людини як такої, на її суто особистих досконалостях та здібностях, ми вступаємо в метафізичне дослідження [Premoli de Marchi 2022].

У своєму найширшому значенні пізнання охоплює всі акти, в яких нам прямо чи опосередковано відкривається природа та існування об'єкта. Очевидно, що пізнання у такому широкому розумінні реалізується в різних формах: шляхом сприйняття, висновування, раціональної інтуїції, навчання від інших людей, через мовлене чи писане слово [Гільдебранд 2008: 47].

За Гільдебрантом, існує багато інтелігбельних сутностей абсолютно особливого

роду, які можуть бути відкриті не за допомогою дедукції, а виключно за допомогою початкової інтуїції. Філософське дослідження таких надзвичайно інтелегібельних, необхідних даностей, як буття, істина, пізнання, простір, час, людина, справедливість, несправедливість, любов, воля ні в якому разі не вичерпується простим описом, але спрямоване на осягнення необхідних фактів, заснованих на сутності даного об'єкта. Воно прагне до абсолютно достовірного розуміння цих необхідних фактів, що полягає в поступовому, все більш глибокому проникненні в сутність даного об'єкта [Гільдебранд 2002].

Для Гільдебранда дефініція не є вершиною пізнання. Вона ніяк не може вичерпати змістовного багатства необхідної інтелегібельної сутності, вона може тільки описати її, фіксуючи деякі її істотні риси, достатні для того, щоб відрізнити її від іншої сутності. Вища форма філософського осягнення об'єкта включає в себе розуміння всіх заснованих на його сутності необхідних фактів і всіх його суттєвих рис, проте це розуміння саме й передбачає інтуїтивне осягнення предмета.

Гільдебранд розглядає знання не з точки зору його корисності, а, в першу чергу, підкреслює, що ми, як суб'єкти, що пізнають, можемо наповнитися споглядальним, перцептивним єднанням з різними об'єктами. Споглядання, яке за своєю суттю приносить задоволення робиться заради самого себе, може виникати по відношенню до прекрасних творів мистецтва і природних явищ, друзів і коханих, важливих і необхідним істин і Бога. У філософії вирішальну роль відіграє тема пізнавального поєднання з об'єктом – споглядальна тема. Філософське дослідження прагне не лише свідомого, виразного та глибокого пізнання предмета, а й реалізує споглядальне володіння ним, духовне поєднання з цим предметом [Гільдебранд 2008: 194-195]. Людські особистості не тільки переживають себе суб'єктивно і сприймають певні явища як суб'єктивні в тому сенсі, що вони важливі для їхнього життя, але й можуть перевершити себе, вийти за межі власної суб'єктивності, щоб встановити контакт з тим, що відрізняється від них, і взаємодіяти з іншими заради

самих себе.

Епістемологія Гільдебранда пов'язана з його ставленням до релігії. На відкритість та сприйнятливість до релігії опосередковано впливають численні загальні гносеологічні міркування. Вони можуть включати наше розуміння того, які речі можуть бути відомі, можливі способи їх розкриття та відповідні критерії для підтвердження достовірності будь-якого передбачуваного відкриття. Дітріх фон Гільдебранд вважає, що не тільки філософське знання завершується знанням існування та атрибутів Бога, але й те, що сама філософія є фундаментальною діяльністю розуму, зверненого до Бога, і що близькість відношення об'єкта до Бога є критерієм, за яким філософи повинні оцінювати важливість об'єкта філософського пізнання. Він стверджує, що релігійні переконання вважаються знанням і що Бог здатний розкривати себе звичайним практикуючим релігію людям, які самі, можливо, не володіють необхідними інтелектуальними здібностями для критичного філософського дослідження, і спілкуватися з ними.

Свого часу Арістотель визнавав різноманіття типів знання (епістеме, докса (думка), пістіс (віра), техне (уміння), емпірія (досвід) тощо). Сучасні теоретики пізнання називають різні форми та види знання. Знання часто отожднюється з тим чи іншим способом осмислення світу – тому в розряд різних форм знання потрапляють повсякденні уявлення, філософські концепції, наукові теорії, технології, моральні норми, релігійні переконання тощо. Всі вони належать до історично конкретних форм людської діяльності, спілкування і свідомості, пов'язані з адаптацією, орієнтацією і самореалізацією в зовнішньому і внутрішньому світі.

В свою чергу, Гільдебранд виділяє різні форми пізнання – від простого сприйняття до проникнення в суть того, що відбувається. В його розумінні, пізнання в найширшому сенсі цього слова охоплює всі акти, за допомогою яких нам відкривається предмет – безпосередньо або опосередковано – в своєму наявному бутті або в своїй природі. Пізнання в цьому широкому сенсі реалізується в різних формах:

в сприйнятті, в умовиводі, в раціональній інтуїції, в знайомстві з іншими людьми через усне або письмове слово. Всі бажання і прагнення, любов і ненависть, радості і печалі обумовлені знанням. Вони передбачають усвідомлення об'єкта бажання, прагнення, любові, знання про нього, розуміння його суті.

Гільдебранд виділяв три основні форми знання: по-перше, актуальна форма, коли ми актуалізуємо духовне володіння об'єктом і коли пізнаний об'єкт присутній перед нашим розумом у повноті усвідомлення його; по-друге, автентична понадактуальна форма, коли імпліцитна свідомість деяких фактів і об'єктів творить невід'ємний фон решти нашого досвіду; і по-третє, форма пам'яті, коли знання існує лише потенційно [Гільдебранд 2008: 51].

Особливу увагу він приділяв понадактуальним знанням. Під понадактуальним знанням розуміється імпліцитне усвідомлення окремих фактів, яке ніколи не залишає нас. Воно живе в глибині нашого ества так, що будь-який конкретний, актуальний момент у нашому житті зазнав би докорінних змін, якщо б ми не знали цих фактів. Таке понадактуальне знання у питомому значенні можливе лише стосовно окремих видів фактів і предметів. Факт чи предмет повинен бути наділений особливою метафізичною важливістю, а тому належати до сфери тих найбільш екзистенціальних і фундаментальних питань, які пов'язані з усіма базовими елементами світогляду. Тому понадактуальне знання зустрічаємо передовсім у сфері релігії [Гільдебранд 2008: 48].

Понадактуальні знання у Гільдебранда безпосередньо пов'язані з поняттям цінності. Використовуючи феноменологічну методологію, Д. фон Гільдебранд здійснив спробу філософського обґрунтування християнської етики, зокрема уявлення про абсолютний і об'єктивний характер цінностей [Рассудіна 2020: 41].

Поняття цінності – одне з фундаментальних понять філософії, соціальних наук. Незважаючи на багатомісову розробку ціннісної проблематики, в сучасній філософській літературі присутня термінологічна й сутнісна неоднозначність його розуміння. Різні автори вкладають в нього свій, як правило, особли-

вий зміст, який відображає і підкреслює ті чи інші сторони цього складного соціального явища.

XX ст. успадкувало дві основні групи концепцій стосовно пояснення природи цінностей – об'єктивістську та суб'єктивістську. Основна відмінність між ними полягає у відповіді на питання, чи є об'єкти цінності суб'єктивними психологічними станами, чи об'єктивними станами світу. В новочасній філософії утвердилося переважно суб'єктивістське розуміння цінностей: у відповідності з цим поглядом цінності належать до психічних об'єктів – їх джерелом є наші бажання, інтереси, почуття, ставлення. Вважається, що цінності визначаються не властивостями самих предметів, а їх співвіднесеністю з життєдіяльністю людини, інтересами й потребами, соціальними відносинами. Незалежно від того, чи є цінності священними, чи мають вони внутрішню цінність, чи є засобом досягнення мети, вони різняться між людьми, у різних культурах та в усі часи. Як правило, люди схильні до прийняття цінностей, на яких вони виростили. Люди також схильні вважати, що ці цінності є «правильними», оскільки вони є цінностями їхньої конкретної культури.

Цінності – складне соціокультурне явище, що виражає позитивну або негативну значимість об'єктів навколишнього світу для людини, групи людей, суспільства в цілому. У цінностях проявляються уявлення людини про добро й зло, прекрасне й потворне, обов'язок, честь, справедливість тощо. Цінності знаходять вираження в моральних принципах і нормах, ідеалах, настановах, цілях. Цінність трактується як термін, що позначає належне та бажане, на відміну від реального та дійсного [Лісовий 2002: 707]. Будь-яка цінність включає в себе ідеальний аспект. Цінності – це ідеальне уявлення про належне. Цінності – це індивідуальні переконання, які спонукають людей діяти так чи інакше. Вони служать керівництвом до поведінки людини.

Гільдебранд відводить проблемі цінностей і моральних цінностей, зокрема, центральне місце у філософській свідомості. Він вказував на фундаментальну відмінність між моральною сферою і всіма іншими

областями людського існування. Він вважав сферу моральних цінностей найглибшою і найважливішою областю людського існування. «Етика» Гільдебранда – одне з основоположних аксіологічних досліджень. Він звертається безпосередньо до теоретичного сенсу поняття цінності.

В феноменології цінності розглядаються як об'єктивні феномени, які не відносяться ні до матеріальної сфери, ні до області суб'єктивного. Вони становлять область об'єктивного духу як вмістилище всіх можливих цілей і смислів людської життєдіяльності. Найважливішою особливістю підходу феноменологів-реалістів до аксіологічних властивостей є те, що вони не утворюються в результаті оціночної діяльності суб'єкта, а виявляються як властивості об'єктів [Drummond 2002: 8]. Для Гільдебранда, як і для всіх феноменологів, спосіб переживання цінностей залежить від їх природи, а їх природа може бути по-справжньому зрозуміла тільки через переживання цінностей. Усвідомити ж цінності ми маємо можливість лише в ході філософського аналізу та міркувань.

Д. фон Гільдебранд розвиває свою етичну теорію, спираючись на переосмислення томізму і своєрідну концепцію цінностей. Вихідною точкою для нього служить питання мотивації моральних дій людини, тобто важливості, з огляду на яку ми стаємо небайдужими до об'єкта нашого вибору [Рассудіна 2020: 41]. Як пише Jean Moritz Müller, Гільдебранд розробив один з найоригінальніших, всеосяжних і тонких описів емоцій, в основі якого лежить детальне вивчення їх зв'язок з цінностями. До них відносяться такі афективні явища, як радість, гнів, смуток, страх, захоплення, презирство, повага, вдячність, любов і ненависть [Müller 2019].

Сутність концепції Гільдебранда полягає в утвердженні того, що цінності не можуть бути зведені до будь-яких інших понять (таким як значимість, відповідь, ентелехія тощо), самі будучи «первинною даністю» – такими як буття, пізнання, істина. Гільдебранд стверджує, що цінності є «не лише реальностями для людської свідомості, а й одночасно об'єктивними реаліями, актуалізаціями і

маніфестаціями самої особистості». Цінності не зводяться до суб'єктивного задоволення, вони також об'єктивні, як і феномени матеріального світу, тільки мають, на думку філософа, більш високий ранг, оскільки належать до царства духу. Гільдебранд виділяє онтологічні цінності, які іманентні об'єкту, і квалітативні цінності, трансцендентні об'єкту. Онтологічні цінності не мають своєї якісної антитези, вони тотожні самому буттю (наприклад, цінність живої істоти, особистість, душа): «не існує нічого протилежного (контрарного) людській особистості, а тільки щось, що заперечує її (контрадікторне їй) – її не-існування, але воно як таке ще не тотожне не достойному». Квалітативні цінності (моральні та естетичні) мають якісну антитезу, з одного боку, і більш незалежні від свого носія, з іншого. Онтологічні цінності мають відображаючий характер, що, на думку Гільдебранда, пов'язано з розумінням Бога: «Будь-яка цінність тварного об'єкта особливим чином відображає Бога, сутність всіх цінностей». Що стосується моральних цінностей, то вони характеризуються як «суто особистісні», хоча і «несуть послання Бога». Їх специфіка виражається в тому, що людина несе за них відповідальність, а її передумовою є свобода особистості. За словами філософа, християнська моральність – це відповідь Богу особистості, котра володіє свободою і знанням Одкровення і любов'ю до Бога.

У багатьох своїх роботах Гільдебранд фокусується на розрізненні видів цінностей і описі інтелектуального, вольового або афективного відгуку, обумовленого ними. Цінності повинні бути досягнуті шляхом безпосереднього сприйняття, і тому реалістична феноменологія є методом опису того, як саме з'являються цінності. Гільдебранд часто використовує цей опис, відрізняючи досвід, в якому виявляється певна цінність, від досвіду, в якому проявляються інші цінності чи інші явища. Наприклад, у роботі «Graven Images» він докладно описує різницю між переживаннями справжніх моральних цінностей та переживаннями подібних, але неморальних цінностей [Hildebrand 1957]. В цій праці Гільдебранд пропонує унікальний за глибиною і проникливістю аналіз багатьох способів,

якими підміняється справжня християнська мораль помилковими ідолами («кумирами»). Це не просто книга про відмінності між добром і злом; більшість людей замінюють справжню мораль не чистим злом, а якимось іншим «позаморальним» добром, таким як «респектабельність» або «честь». Гільдебранд показує, що в них є хорошого, але також те, в чому вони не відповідають унікальності справжньої християнської моралі.

Види цінностей, які він розрізняє, включають: моральні цінності (наприклад, справедливість або щедрість), інтелектуальні цінності (наприклад, важливість генія і творчості), онтологічні цінності (цінність, яку рід має в силу того, що вона існує), естетичні цінності (наприклад, краса та елегантність) та багато інших цінностей. Кожна цінність сама по собі надає своєму носієві значущість, котра вимагає реакції, відповідної розглянутої цінності. Цінності являють собою реальні властивості, що мають свою ідеальну, необхідну структуру.

У своїх роботах Гільдебранд описує багато способів, якими цінності впливають на наше життя. Наприклад, у книзі «На захист чистоти» (*In Defense of Purity*) він описує, як усвідомлення цінностей у сексуальній сфері може призвести до чесноти чистоти та цнотливої поваги до тіл інших людей [Hildebrand 1962]. У «Природі любові» він описує, як різні цінності та різні види мотивації породжують різні види любові; там він також описує, як ми можемо бути мотивовані різними видами цінностей одночасно – наприклад, закохуючись в іншу людину, я одночасно бачу і цінність цього іншого, і цього іншого як об'єктивне благо для мене [Hildebrand 2009]. У «Метафізиці громади» він описує, як різні види цінностей об'єднують різні типи спільнот, такі як сім'ї, нації та Церква. Гільдебранд стверджує, що існують різні види соціальних груп і, відповідно, індивіди можуть бути «разом» абсолютно по-різному. Зокрема, він суттєво послаблює значимість, якої сучасні погляди надають поняттю спільного наміру та спільної діяльності. Іншими словами, існування груп не обов'язково вимагає від їх членів наміру щось робити разом і діяти відповідно до

цього наміру. Особливо коли мова йде про спільноти (розуміються як особливий вид груп), він пропонує – в рамках соціальної онтології, досі відносно невивчений – принцип побудови: замість пошуку внутрішніх і суб'єктивних умов, які регулюють структуру групи, він скоріше підкреслює зовнішні, тобто «*virtus unitiva*» або об'єднуючу силу, якою цінності можуть впливати на індивідів і яка може привести їх до створення групи [Hildebrand 1975].

Гільдебранд також стверджує, що деякі почуття чи емоційні акти є по суті особистими актами. Особистий або духовний акт – це такий акт, який не просто виникає в нас, але мотивується спрямованим (інтенціональним) усвідомленням його об'єкта. Хоча Гільдебранд визнає, що багато почуттів є суто тілесними діями, які викликані фізіологічними або іншими фізичними явищами, він також стверджує, що багато почуттів є інтенціональними (тобто спрямованими на об'єкт) діями. Сюди входять почуття любові, поваги, вдячності, огиди, ненависті та гордості. Багато таких емоційних актів є реакцією на цінності; певні цінності вимагають прояву почуттів як належної реакції. Це ознака того, що певні почуття, власне кажучи, є особистими або духовними, що вони є осмисленою, мотивованою реакцією на цінності. Людина не є добродісною до тих пір, поки вона не проявить належну емоційну реакцію на цінні речі; просто робити морально правильні речі або дотримуватися справжніх переконань недостатньо для повної чесноти або для того, щоб дати предметам і людям все, що їм належить. Почуття повинні бути прийняті як подарунок, і ми не можемо нав'язати їх за власним бажанням, але ми можемо сприяти правильним почуттям, добровільно вирішуючи їх і добровільно відмовляючись від невідповідних почуттів. Як і в своїх міркуваннях про цінності, Гільдебранд багато пише про різницю видів почуттів і про аналіз їх місця в моральному житті, а також в християнському житті.

Висновки.

Епістемологічні та аксіологічні погляди Гільдебранда поряд з його релігійними переконаннями, лежать в основі його поглядів на

статеву любов, сім'ю та шлюб. Гільдебранд вказує на понадактуальний характер таких особистісних установок, як віра або любов, і підкреслює значення їх надактуального існування для змістовності і цілісності життя особистості. Знання про існування коханої особи, про особливості її особистості становить тривалу екзистенційну основу нашого життя навіть тоді, коли ми зосереджені на цілком інших речах. Як і кохання, що триває понадактуально і внаслідок цього визначає і забарвлює кожну ситуацію життя, так само продовжує жити наше знання про кохану людину [Гільдебранд 2008: 48].

Філософські пошуки Гільдебранда безпосередньо пов'язані з його релігійним світоглядом і виступають як його раціональне обґрунтування. Особливу роль в цьому об-

ґрунтуванні відіграє епістемологія та аксіологія. Гільдебранд характеризує пізнання у феноменологічному ключі. Основне завдання феноменології він вбачав в дослідженні й аналізі «сутності» об'єктивних феноменів, доступних нам в чуттєвому сприйнятті та інтелектуальної інтуїції. Цінність є початкова, не зводима ні до чого іншого даність. Будь-який об'єкт, будучи виділеним з «ніщо», володіє цінністю існування і індивідуального буття. Духовні цінності – вищими серед них є моральні і релігійні – притаманні тільки людині. Кожній морально значущій цінності відповідає ціннісний відповідь (Wertantwort), яка може втілюватися в захопленні, любові і діяльності, що реалізує або зберігає цю цінність. Абсолютно достовірне знання про них дає інтелектуальна інтуїція.

Бібліографічні посилання / References

- Cajthalm, M. (2018). Von Hildebrand's Concept of Value. *Studia Neoaristotelica*, 15, 95-130.
- Couche, Cl. (2021). *Dietrich von Hildebrand // The Philosopher Every Catholic Should Know*. Retrieved May 15, 2024 from <https://blessedisshenet/en-nl/blogs/blog/dietrich-von-hildebrand>
- Crosby, J.F. (2002). *Dietrich von Hildebrand: Master of Phenomenological Value-Ethics*, in: *Phenomenological Approaches to Moral Philosophy*, 475-496. http://dx.doi.org/10.1007/978-94-015-9924-5_24
- Crosby, J.F. (2012). The Forgotten Voice of Dietrich von Hildebrand. *Catholic Education Resource Center*. Retrieved May 15, 2024 from <http://surl.li/wzgbcl>
- Drummond, J.J. (2002). Introduction: *The Phenomenological Tradition and Moral Philosophy*, in J.J. Drummond and L. Embree (Eds.), *Phenomenological Approaches to Moral Philosophy: A Handbook*. Dordrecht: Kluwer Academic, 1-14.
- Hildebrand Project*. (2024). Retrieved May 18, 2024 from <https://hildebrandproject.org/>
- Hildebrand, D. von. (1957). *Graven Images: Substitutes for True Morality*. McKay.
- Hildebrand, D. von. (1975). *Die Metaphysik der Gemeinschaft*. Untersuchungen über Wesen und Wert der Gemeinschaft (1930), in: *Gesammelte Werke IV*, ed. Dietrich von Hildebrand. Gesellschaft. Regensburg: Josef Habbel. (in German)
- Hildebrand, D.von. (1962). *In Defense of Purity: An Analysis of the Catholic Ideals of Purity and Virginity*. Publisher, Franciscan Herald Press.
- Hildebrand, D.von. (2009). *The Nature of Love*. St. Augustine's Press, South Bend, Indiana.
- Müller, J.M. (2019). *Dietrich von Hildebrand*, in: *Routledge Handbook of Phenomenology of Emotion*. Eds. T.Szanto, H.Landweer. London-New York: Routledge, 114-122. Retrieved May 17, 2024 from <https://philpapers.org/archive/MLLDVH.pdf>
- Pentin, E. (2010). Dietrich von Hildebrand's Philosophy of Love. *Conference Gathers Experts for Discussion, Debate*. Retrieved May 18, 2024 from <https://www.ewtn.com/catholicism/library/dietrich-von-hildebrands-philosophy-of-love-10255>
- Premoli de Marchi, P. (2022). The Axiology of Dietrich von Hildebrand. *From Phenomenology to Metaphysics. Phenomenology, Axiology, and Metaethics*, 23, 108-119.
- Апостольське післясинодальне повчання Святішого Отця Папи Франциска про любов у сім'ї «Amoris Laetitia» («Радість Любові»)*. (2016). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://synod.ugcc.ua/pub/files/7a378e0f36c2a85c.pdf> (дата звернення 12.05.2024) / *Apostolske pisliasiynodalne povchannia Sviatishoho Ottsia Papy Frantsyska pro liubov u simi «Amoris Laetitia» («Radist Liubovi»)* [Apostolic

- post-synodal teaching of the Holy Father Pope Francis on love in the family «Amoris Laetitia» («Joy of Love»)]. (2016). Retrieved May 12, 2024 from <https://synod.ugcc.ua/pub/files/7a378e0f36c2a85c.pdf> (in Ukrainian)
- Гільдебранд, Д.фон. (2002). *Етика*. Львів: Вид-во УКУ. / Hildebrand, D.fon. (2002). *Etyka* [Ethics]. Lviv: Vyd-vo UKU. (in Ukrainian)
- Гільдебранд, Д.фон. (2008). *Що таке філософія?* Пер. з англ. Ю.Підлісний. Львів: Колесо. / Hildebrand, D.fon. (2008). *Shcho take filosofia?* [What is Philosophy?]. Per. z anhl. Yu.Pidlisnyi. Lviv: Koleso. (in Ukrainian)
- Добко, Т. (2008). *Як філософувати?*, у: Гільдебранд, Дітріх фон. *Що таке філософія?* Пер. з англ. Ю.Підлісний. Львів: Колесо, 7-20. / Dobko, T. (2008). *Yak filosofuvaty?* [How to philosophize?], in: *Hildebrand, Ditrikh fon. Shcho take filosofia?* Per. z anhl. Yu.Pidlisnyi. Lviv: Koleso, 7-20. (in Ukrainian)
- Добко, Т. (2013). Любов і щастя у філософії Дітріха фон Гільдебранда. *Гілея: науковий вісник*, 73, 179-182. / Dobko, T. (2013). *Liubov i shchastia u filosofii Ditrikhaila fon Hildebranda* [Love and Happiness in the philosophy of Dietrich von Hildebrand]. *Hileia: naukovyi visnyk*, 73, 179-182. (in Ukrainian)
- Лісовий, В. (2002). *Цінність*, у: *Філософський енциклопедичний словник*. К.: Абрис, 707-708. / Lisovyi, V. (2002). *Tsinnist* [Value], in: *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk*. К.: Abrys, 707-708. (in Ukrainian)
- Рассудіна, К.С. (2020). Аксиологічні концепції католицьких філософів ХХ ст.: Д. фон Гільдебранд і Т.Шліпко. *Софія*, 1, 41-44. / Rassudina, K.S. (2020). *Aksiolohichni kontseptsii katolytskykh filosofiv KhX st.: D. fon Hildebrand i T.Shlipko* [Axiological concepts of Catholic philosophers of the 10th century: D. von Hildebrand and T. Shlipko]. *Sofia*, 1, 41-44. (in Ukrainian)
- Шаталович, О., Шаталович, І. (2022). «Метафізика любові» Дітріха фон Гільдебранда у контексті модернізації католицької релігійно-культурної традиції. *Грані*, 25(5), 41-46. / Shatalovych, O., Shatalovych, I. (2022). «*Metafizyka liubovi*» Ditrikhaila fon Hildebranda u konteksti modernizatsii katolytskoi relihiino-kulturnoi tradytsii [«The Nature of Love» by Dietrich von Hildebrand in the Context of Modernization of the Catholic Religious and Cultural Tradition». *Hrani*, 25(5), 41-46. <https://doi.org/10.15421/172259> (in Ukrainian)